

Kinga Dziwańska

Trudności wychowawcze w rodzinach adopcyjnych

Studia nad Rodziną 13/1-2 (24-25), 215-228

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kinga DZIWAŃSKA

TRUDOŚCI WYCHOWAWCZE W RODZINACH ADOPCYJNYCH

Wstęp

Zagadnienie adopcji przedstawiane jest najczęściej w świetle prawa, medycyny lub psychologii i pedagogiki. Poruszane są zagadnienia dotyczące nawiązania stosunku przysposobienia w świetle prawa polskiego¹, prezentowane są doniesienia kliniczne badań porównawczych dzieci adoptowanych i dzieci naturalnych², przedstawiane są wyniki badań postaw rodzicielskich³, motywów adopcji⁴ oraz zagadnienia powodzenia i tajemnicy adopcji⁵.

Niestety, prowadzenie badań nad rodzinami przysposabiającymi obce dziecko jest często wręcz niemożliwe ze względu na tajemnicę adopcji. Stąd wynika niezbyt duża liczba danych empirycznych i szczupłość prób w tego typu badaniach przeprowadzonych w naszym kraju. Prowadzono dotychczas badania dotyczące rozwoju i przystosowania dzieci adoptowanych w nowym środowisku rodzinnym, sposobu zapobiegania chorobie sieroczej, pozytywnych skutków wczesnej adopcji, skutków zatajania adopcji oraz postaw rodzicielskich. Interesujące wydaje się być także przyjrzenie się rozbieżnościom mię-

¹ I. Bielicka, A. Stelmachowski, E. Sztekiel, O przysposobieniu dzieci. Mówią: lekarz, działacz społeczny, prawnik, Warszawa 1966, s. 75-102.

² W. Szyszowska-Klomek, Dzieci adoptowane w nowym środowisku rodzinnym, „Problemy Rodziny” 1974, nr 3, s. 24-29.

³ A. Maciarz, K. Haniszewska, Postawy rodzicielskie rodziców adopcyjnych, „Problemy Rodziny” 1984, nr 3, s. 33-37.

⁴ J. Kiepuska-Zdzieniecka, Kim są rodzice adoptujący dzieci? „Problemy Rodziny” 1970, nr 2, s. 26-28.

⁵ A. Blaim, Wczesna adopcja, „Problemy Rodziny” 1974, nr 1, s. 16-21.

dzy oczekiwaniami rodziców adopcyjnych a rzeczywistością oraz obawom rodziców adopcyjnych i trudnościami związanym z wychowaniem dziecka.

I. Rodzina adopcyjna

1. Definicja pojęcia

Adopcja jest to przyjęcie dziecka jako własne wraz ze wszystkimi konsekwencjami. Jest to najkorzystniejsza forma opieki dla dziecka pozbawionego szans wychowywania w rodzinie biologicznej. W rodzinach adopcyjnych dochodzi do takiej więzi jak między naturalnymi rodzicami i dzieckiem. Rodzice adopcyjni są odpowiedzialni za dziecko zaadoptowane w takim samym stopniu jak za dziecko urodzone w rodzinie⁶. Adopcja jest stosunkiem rodzinno-prawnym między przysposabiającym i przysposobionym. Na skutek przysposobienia (adopcji) obowiązki i uprawnienia przysposabiających wobec dziecka i dziecka wobec nich stają się takie same, jak w rodzinie naturalnej. Dziecko jest najczęściej przysposabiane przez małżeństwo, a celem adopcji jest stworzenie więzi rodzinnej na wzór pokrewieństwa biologicznego. Adopcja daje optymalne warunki dla rozwoju dziecka, odrzuconego przez rodziców biologicznych⁷. Jednocześnie daje rodzicom adopcyjnym możliwość zaspokojenia potrzeb macierzyńskich i ojcowskich, a dziecku pomaga w zlikwidowaniu osamotnienia.

2. Powodzenie adopcji

„O udanej adopcji można mówić dopiero wtedy, gdy wytworzone zostały takie rodzinne związki, które – z jednej strony wzbogacają dotychczasowe życie rodziców, z drugiej zaś – zapewniają dziecku prawidłowy rozwój, bez okazywania współczucia i litości z powodu jego osierocenia”⁸. Bardzo duże znaczenie dla powodzenia adopcji ma motywacja, jaką kierują się małżeństwa decydujące się na adopcje. Według B. Passini⁹ wskaźnikami prawidłowej motywacji rodziców jest akceptacja cech dziecka, brak wymagań w stosunku do wieku i płci dziecka. Bardzo niekorzystne są motywy egocen-

⁶ B. Passini, Rozwiązywanie problemu sieroctwa przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1992, nr 3, s. 108.

⁷ M. Jakubowski, H. Makulec, Przyczyny sieroctwa społecznego a powodzenie adopcji, „Problemy Rodziny” 1984, nr 3, s. 26.

⁸ M. Damborska, P. Stepanowa, Granice pewności i niepewności przy tworzeniu rodzin adopcyjnych, „Zdrowie Psychiczne” 1968, nr 3, s. 62.

⁹ B. Passini, Rozwiązywanie problemu sieroctwa przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, dz. cyt., s. 110.

tryczne, tzn. traktowanie dziecka jako środka do uzyskania różnych korzyści „(np. opieki na starość, rąk do pracy, [...] podniesienie własnej wartości przez sukcesy dziecka, integrowanie małżeństwa zagrożonego rozwodem)”¹⁰. Istotne znaczenie ma również siła motywacji, czyli konsekwentne dążenie do adoptowania dziecka.

Najmniej problemowe z wychowawczego punktu widzenia są adopcje wczesne. Dzieci adoptowane w wieku niemowlęcym osiągają wyższy poziom rozwoju umysłowego i są lepiej dostosowane społecznie niż dzieci adoptowane w wieku późniejszym¹¹. Najlepszym rozwiązaniem jest przysposobienie niemowlęcia przez młodych rodziców, ponieważ u młodych rodziców łatwiej rozwijają się uczucia rodzicielskie. Ponadto młodzi rodzice jako rzecz naturalną przyjmują kłopoty związane z wychowaniem dziecka¹². Najlepszym wiekiem dziecka na przysposobienie jest wiek między trzecim a siódmym miesiącem życia dziecka, ponieważ dzieci kierowane do adopcji powinny być dokładnie przebadane przez specjalistów, którzy ocenią ich stan zdrowia i rozwój psychomotoryczny, a badania takie wymagają czasu. Natomiast już w ósmym miesiącu życia dziecko zaczyna odróżniać osoby obce i bać się ich. Dlatego też ważne jest, aby dziecko trafiło do nowego domu jeszcze przed tym czasem¹³.

Aby adopcja się powiodła niezbędne jest udzielenie dziecku kredytu zaufania, akceptacja go takim, jakim jest, niepowracanie do przeszłości dziecka oraz nieupatrywanie w niej przyczyn kłopotów wychowawczych¹⁴. Od dziecka nie można wymagać wdzięczności za jego wychowanie, trzeba w nie uwierzyć i pokochać je.

„Powodzenie w adopcji oznacza stworzenie takiej więzi emocjonalnej, żeby jej siła, głębia i szczerłość dorównywała tej, która istnieje w dobrej rodzinie naturalnej”¹⁵. Za optymalną motywację przy adopcji należy uznać taką, która wpływa z niezaspokojonych potrzeb rodzicielstwa. Adopcji nie można traktować jako działania dobroczynnego i nie może być ona filantropią. Najwięcej radości z adopcji czerpią te małżeństwa, w których matka i ojciec w równym stopniu dążyli do przysposobienia dziecka.

¹⁰ Tamże.

¹¹ W. Szyszkowska-Klominiek, *Adopcja – a co potem?*, Warszawa 1976.

¹² I. Bielicka, A. Stelmachowski, E. Sztekiel, *O przysposobieniu dzieci. Mówią: lekarz, działacz społeczny, prawnik*, dz. cyt., s. 6.

¹³ Tamże, s. 40.

¹⁴ M. Jakubowski, H. Makulec, *Przyczyny sieroctwa społecznego a powodzenie adopcji*, „Problemy Rodziny” 1984, nr 3, s. 31.

¹⁵ A. Szymborska, *Adopcja*, Warszawa 1976.

„Punkt ciężkości w procesie przygotowywania adopcji winien spoczywać na właściwym doborze rodzin adopcyjnych i ich przygotowaniu na przyjęcie dziecka, a w razie potrzeby na udzieleniu tym rodzinom fachowej pomocy”¹⁶.

„Zasadniczym warunkiem udanej adopcji jest prawidłowy dobór odpowiedniej dla dziecka rodziny i ustalenie prawidłowej prognozy rozwojowej dziecka”¹⁷. W celu ustalenia prognozy rozwojowej niezbędne jest przeprowadzenie pediatrycznego badania stanu rozwoju fizycznego dziecka, badania rozwoju psychoruchowego oraz elementów stanu neurologicznego.

Czynnikami niesprzyjającymi adopcji są: późny wiek dziecka w chwili adopcji i traumatyczne przeżycia w okresie preadopcyjnym¹⁸.

Według Vodaka¹⁹ (badania na grupie 100 adoptowanych dzieci zgłoszonych do Poradni Psychiatrycznej dla Dzieci i Młodzieży w Pradze w latach 1960-1964) do zaburzeń i rozkładu związku adaptacyjnego może dochodzić na skutek organicznych uszkodzeń mózgu, wpływów obciążenia dziedzicznego, silnych wstrząsów związanych z adaptacją dziecka oraz destrukcyjnego oddziaływania rodziców adopcyjnych i niewłaściwej postawy wychowawczej wobec dziecka.

Aby zapewnić powodzenie adopcji konieczna jest uprzednia obserwacja dziecka przez zespół specjalistów, fachowa lekarsko-psychologiczna ocena dziecka i wnikliwa analiza środowiska rodzinnego, osobowości rodziców i motywów adopcji. Źle dobrana rodzina adopcyjna może mieć niekorzystny wpływ na dalszy rozwój psychiczny dziecka. Konieczne jest przygotowanie rodziców adopcyjnych do przyjmowania realistycznych postaw wobec nieuniknionych w wychowaniu dziecka sytuacji konfliktowych i trudności wychowawczych. Niezbędne jest uświadomienie rodzicom niebezpieczeństw, jakie pociąga za sobą nieujawnienie tajemnicy adopcji przed dzieckiem. Należy dążyć do utrzymywania stałych kontaktów między rodziną adopcyjną a poradnią, która zapewni fachową pomoc w wychowaniu dziecka i pomoże

¹⁶ W. Klominek, Dzieci adoptowane w nowym środowisku rodzinnym, „Problemy Rodziny” 1977, nr 3, s. 30.

¹⁷ A. Blaim, H. Karwowska, T. Kibalenko, J. Kiepuska-Zdzienicka, St. Lis, B. Zawirska-Roefler, Wczesna adopcja, „Problemy Rodziny” 1974, nr 1, s. 18.

¹⁸ K. Ziątek, Psychologiczna problematyka adopcji, „Psychologia Wychowawcza” 1974, nr 1, s. 72.

¹⁹ P. Vodak, Niepowodzenie w adopcji, „Zdrowie Psychiczne” 1968, nr 3, s. 71.

zwrócić uwagę na okres przedszkolny, w którym najczęściej ujawniają się zaburzenia w rozwoju osobowości dziecka adoptowanego²⁰.

3. Problemy adopcji

Problemy stwarza adopcja dzieci starszych. Dzieci, które dłużej przebywały w domu dziecka mają zaburzenia rozwojowe związane z chorobą sierocą. Powstaje ona na skutek osamotnienia i występuje u dziecka pozbawionego opieki i przywiązania do jednej i tej samej osoby. Niezwykle ważną rzeczą dla dziecka w okresie niemowlęctwa i wczesnego dzieciństwa jest stały, bliski i czuły kontakt z matką lub osobą ją zastępującą.

Powodzenie adopcji zależy od wielu czynników. Zgodnie z tym, o czym już wspomniano, „zasadniczym warunkiem udanej adopcji jest: prawidłowy dobór odpowiedniej dla danego dziecka rodziny i ustalenie prawidłowej prognozy rozwojowej dziecka”²¹. Rodzice powinni zrozumieć własne postawy, przeżycia i motywy przysposobienia dziecka. Postawa filantropijna lub egoistyczna (na przykład gdy dziecko ma być plastrem sklejającym rozpadające się małżeństwo) przyczynia się do niepowodzeń wychowawczych. Prawidłowa postawa rodzicielska, akceptacja dziecka, niewygórowane oczekiwania i plany, gotowość do zaakceptowania wszelkich kłopotów związanych z wychowaniem dziecka, brak jakichkolwiek założeń i wyobrażeń dotyczących tego, jakie powinno być dziecko, może się przyczynić do udanej adopcji. Najlepszym wiekiem na zaadoptowanie dziecka jest okres niemowlęcy²². Wczesna adopcja pozwala uniknąć choroby sieroczej i zakłóceń w rozwoju dziecka²³.

Najczęstszymi przyczynami rozwiązania stosunku adopcyjnego według rodziców adopcyjnych, są: trudności wychowawcze sprawiane przez dziecko (najczęściej w okresie dojrzewania), nawiązanie przez dziecko adopcyjne kontaktów z rodzicami naturalnymi lub rodzeństwem, popełnione przez adoptowanego przestępstwo, pasożytniczy tryb życia adoptowanego, naganne stosunek dziecka do rodziców adopcyjnych, brak więzi rodzinnej oraz

²⁰ I. Bielička, Z. Korczak, R. Giryńska, Trudności rodzin adopcyjnych i ich przezwyciężanie, „Zdrowie Psychiczne” 1968, nr 3, s. 98-99; K. Kuzak, L. Medyńska, Przyczyny niepowodzenia adopcji na podstawie analizy materiału własnego, „Zdrowie Psychiczne” 1968, nr 3, s. 126.

²¹ A.A. Blaim, H. Karwowska, T. Kibalenko, J. Kiepuska-Zdzienicka, S. Lis, B. Zawirska-Roeffler, Wczesna adopcja, dz. cyt., s. 18.

²² A. Szymborska, Sieroctwo społeczne, Warszawa 1969.

²³ I. Bielička, Adopcja jako dziedziną działania lekarskiego, „Zdrowie Psychiczne” 1968, nr 3, s. 20.

rozwód rodziców adopcyjnych²⁴. Na podstawie przeprowadzonych badań (analiza 109 spraw o rozwiązanie stosunku przysposobienia w latach 1970-1993 na terenie województwa katowickiego i częstochowskiego) I. Wagner²⁵ twierdzi, że niezwykle ważny jest trafny dobór kandydatów na rodziców adopcyjnych. Niezbędna jest trafna diagnoza stanu zdrowia psychofizycznego dzieci kierowanych do adopcji oraz skutków choroby sieroczej. Należy informować rodziców adopcyjnych o defektach rozwoju dziecka, ustalić motywy przysposobienia oraz poznać oczekiwania i postawy rodziców adopcyjnych w stosunku do dziecka. Wszystko po to, aby zapobiec rozwiązaniu adopcji w przyszłości, ponieważ może to doprowadzić do negatywnych skutków w sferze osobowości dziecka.

Innymi problemami adopcji są: tajemnica adopcji, kompleks bezpłodności u rodziców adopcyjnych, lęk przed dziedzicznością, czyli obawa, że dziecko mogło odziedziczyć po rodzicach biologicznych jakieś negatywne cechy.

II. Problem badawczy, dobór próby, narzędzie badawcze i sposób prowadzenia badań

1. Problem badawczy

Z omówionej w powyższym opracowaniu literatury oraz badań wynika, że niewiele jest aktualnych badań dotyczących rodzin adopcyjnych. Dlatego też wydaje się uzasadnione przeprowadzenie badań dotyczących obaw rodziców adopcyjnych wobec adopcji, ich oczekiwań wobec dziecka i tego, jak one się mają do rzeczywistości, cech, jakie powinno posiadać dziecko dzięki wychowaniu przez rodziców adopcyjnych oraz trudności w wychowaniu dziecka. W badaniach należy również uwzględnić różnice, które mogą się pojawić między rodzicami. Badania przeprowadzono z uwzględnieniem różnic w spostrzeżeniach mężów i żon, ponieważ rodzice adopcyjni, mimo iż są małżeństwem, mogą w odmienny sposób spstrzegać trudności wychowawcze, mieć różne oczekiwania oraz odmienne obawy.

Główny problem badawczy podjęty w niniejszym opracowaniu stanowią różnice między matkami i ojcami w zakresie ich obaw, oczekiwań w stosunku do dziecka oraz trudności związanych z wychowaniem dziecka. Z tak postawionego problemu wynikają następujące pytania badawcze.

²⁴ I. Wagner, „Przyczyny i następstwa rozwiązania adopcji, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1994, nr 7, s. 14.

²⁵ Tamże, s. 12-15.

Jakie obawy mieli rodzice adopcyjni przed podjęciem ostatecznej decyzji o przysposobieniu?

Jakie oczekiwania w stosunku do dziecka mieli ojcowie oraz matki przed adopcją?

Jakie cechy powinny ukształtować się u dziecka dzięki wychowaniu według rodziców adopcyjnych?

Jakie trudności z wychowaniem dziecka zgłaszają ojcowie, a jakie matki adopcyjne?

1. Dobór próby

Znalezienie rodzin adopcyjnych w celu przeprowadzenia badań jest trudne ze względu na ich niedostępność. Fakt adopcji jest chroniony tajemnicą sądową, wszelkie dokumenty i rejestry dotyczące rodzin adopcyjnych są tajne. Ponadto, rodzice obawiają się ujawnienia faktu adopcji przed dzieckiem i chronią je przed osobami z zewnątrz, które wiedzą o przysposobieniu. Z tego względu niezwykle trudno jest uzyskać dane o rodzinach adopcyjnych i nie ma możliwości przeprowadzenia badań na grupie reprezentacyjnej.

W badaniu wzięły udział rodziny, które adoptowały dzieci przez Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy, Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy Towarzystwa Przyjaciół Dzieci oraz Publiczny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy w Warszawie. Uzyskano od nich zgodę na udział w badaniu w czasie spotkania grupy wsparcia, działającej przy Katolickim Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym w Warszawie.

W rezultacie na badanie zgodziły się 32 rodziny adopcyjne. W badaniu wzięły udział rodzice, którzy adoptowali co najmniej jedno dziecko. Okres pozostawania dziecka bez rodziny (przed adopcją) był różny, a wiek dzieci w chwili adopcji wahał się od sześciu miesięcy do dziewięciu lat.

2. Narzędzie badawcze

Metodą badania był wywiad ustrukturalizowany, przeprowadzany przy pomocy kwestionariusza autorskiego. Kwestionariusz zawierał 45 pytań: 42 pytania zamknięte (z zamieszczonymi kafeteriami odpowiedzi) i 3 pytania otwarte. Wywiad miał na celu uzyskanie danych o rodzinie (dane metryczkowe) oraz informacji na temat: sytuacji małżeństwa adopcyjnego przed adopcją oraz po adopcji, ról rodzinnych w rodzinie adopcyjnej, rodziny pochodzenia rodziców adopcyjnych, wychowania dziecka w rodzinie z dzieckiem adopcyjnym oraz jawności adopcji.

3. Sposób prowadzenia badań

Badania były przeprowadzane indywidualnie z każdą rodziną, w domach rodzin adopcyjnych oraz w Katolickim Ośrodku Opiekuńczo-Adopcyjnym. Najwięcej wywiadów przeprowadzono w domach rodzin adopcyjnych. Niektóre rodziny nie chciały podawać adresu domowego i decydowały się na przeprowadzenie badania w Katolickim Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym. Zbadano 32 rodziny adopcyjne, czyli łącznie przeprowadzono 64 wywiady.

Wywiad był przeprowadzany z każdym z rodziców osobno w krótkim odstępie czasu. Podczas wywiadu w pokoju mogła przebywać tylko osoba badana i osoba przeprowadzająca wywiad. Badanie z każdą osobą trwało od 45 minut do 1 godziny. W czasie wywiadu panowała miła, spokojna atmosfera. Rodzice chętnie odpowiadali na wszystkie pytania. Tak bardzo byli zainteresowani badaniem, że często po wywiadzie jeszcze długo opowiadali o swoich dzieciach, przychylności i akceptacji otoczenia w stosunku do adopcji oraz wielkiej rodzicielskiej radości wynikającej z adopcji dziecka.

III. Wyniki badań

W artykule omówione zostaną badania dotyczące obaw odczuwanych przez rodziców adopcyjnych przed adopcją, trudności w wychowaniu dziecka, porównane zostaną wyobrażenia o dziecku przed adopcją z rzeczywistością.

Tabela 1. Obawy odczuwane przez rodziców adopcyjnych przed adopcją

obawy	żony		mężowie	
	liczba	%	liczba	%
nie będę dobrą matką / ojcem	12	30	6	17
dziecko będzie sprawiało kłopoty wychowawcze	8	20	2	5
nie zdołam pokochać adoptowanego dziecka	4	10	6	17
dziecko odziedziczy negatywne cechy po biologicznych rodzicach	2	5	4	11
inne	3	7	2	5
nie miałam/em obaw	11	28	16	45
suma	40	100	36	100

Blisko połowa badanych ojców (45%) nie miała żadnych obaw przed adopcją, a matki adopcyjne w większości przypadków (30%) obawiały się, że nie będą dobrymi matkami.

45% badanych ojców twierdzi, że przed adopcją nie mieli żadnych obaw, podobnej odpowiedzi udzieliło 28% matek. Obawy odczuwane przez ojców przed adopcją to przede wszystkim lęk, że się nie pokocha adoptowanego dziecka (17%) i brak wiary w to, że będzie się dobrym ojcem (17%). Matki, natomiast najczęściej obawiały się, że nie będą dobrymi matkami (30%) i, że dziecko może sprawiać kłopoty wychowawcze (20%). Rzadko (7% matek i 5% ojców) rodzice adopcyjni wskazywali „inne” obawy odczuwane przed adopcją, np.: lęk przed reakcją otoczenia na adopcję oraz niepokój spowodowany brakiem doświadczenia w wychowywaniu dzieci.

Ojcowie zdecydowanie częściej niż matki zgłaszają brak jakichkolwiek obaw przed adopcją i bardziej niż kobiety odczuwają takie obawy jak lęk przed brakiem zdolności do pokochania adoptowanego dziecka i lęk przed odziedziczeniem przez dziecko negatywnych cech po biologicznych rodzicach. Natomiast matki adopcyjne częściej niż ojcowie obawiają się, że nie będą dobrymi matkami oraz tego, że dziecko będzie sprawiało kłopoty wychowawcze.

Następną poruszaną kwestią będzie porównanie wyobrażeń – jakie mieli rodzice adopcyjni o dziecku przed adopcją – z rzeczywistością.

Tabela 2. Wyobrażenia o dziecku przed adopcją a rzeczywistość

dziecko	żony		mężowie	
	liczba	%	liczba	%
sprawia więcej radości niż przypuszczaliśmy	28	58	31	67
sprawia więcej kłopotów niż przypuszczaliśmy	2	4	2	5
jest bardzo kochane, mimo iż jest okropnym urwisem	18	38	12	26
inne	-	-	1	2
suma	48	100	46	100

Większość badanych uważa (58% matek i 67% ojców), że dziecko sprawia więcej radości niż przypuszczali przed adopcją. 38% matek i 26% ojców twierdzi, że dziecko jest bardzo kochane, mimo iż jest urwisem. 2% badanych ojców nie miało żadnych wyobrażeń przed adopcją (kategoria „inne”).

Ojcowie nieco częściej niż matki wybierali odpowiedź wskazującą na fakt, że dziecko sprawia więcej radości, niż przypuszczali przed adopcją. Matki natomiast częściej niż ojcowie twierdziły, że dziecko jest bardzo kochane, mimo iż jest urwisem.

Po przeanalizowaniu porównania wyobrażeń rodziców adopcyjnych przed adopcją z rzeczywistością należałoby przedstawić cechy, jakie według rodziców adopcyjnych powinno posiadać dziecko dzięki ich wychowaniu.

Tabela 3. Cechy, jakie według rodziców adopcyjnych powinno posiadać dziecko dzięki ich wychowaniu

kategorie cech	żony		mężowie	
	liczba	%	liczba	%
stosunek do zadań	24	25	12	14
stosunek do ludzi	22	23	31	36
cechy usposobienia	21	22	22	26
cechy moralne	17	17	14	16
cechy umysłu	11	12	7	8
suma*	95	100	86	100

*Odsetki liczone według liczby odpowiedzi

Wymieniane przez rodziców cechy zostały skategoryzowane i utworzono z nich kategorie cech.

Matki adopcyjne najczęściej wskazywały cechy, które określają stosunek dziecka do zadań – 25% (uczciwe, pracowite, samodzielne, zaradne i odporne na kłopoty) oraz równie często wybierały cechy, które określają stosunek dziecka do ludzi – 23% (dobre dla ludzi i rodziców, uprzejme, grzeczne, ufne w stosunku do ludzi, przyjacielskie dla ludzi, uczynne, serdeczne, wrażliwe na krzywdę, kochające). Niektóre matki – 22% opisując cechy, jakie powinno posiadać dziecko wymieniały cechy usposobienia (otwarte, komunikatywne, opanowane, spokojne, radosne, umiejące cieszyć się życiem). 17% wskazanych cech to opisy cech moralnych dziecka (odpowiedzialne, wierzące, wierne zasadom i wartościom, szczerze, sprawiedliwe), a 12% – to cechy umysłu dziecka (mądre, wykształcone).

Ojcowie adopcyjni najczęściej przy opisie cech dziecka koncentrowali się na stosunku dziecka do ludzi – 36% wskazań (dobre dla ludzi, życzliwe, kochające innych, grzeczne, serdeczne), a w drugiej kolejności wymieniali cechy usposobienia dziecka – 26% (stanowcze, towarzyskie, spokojne, radosne i pogodne). 16% wskazań, to cechy moralne wymieniane przez ojców (odpowiedzialne, uczciwe, prawdopodobne i wierzące), a 14% to opis cech

dziecka za pomocą stosunku do zadań (samodzielne, pracowite, zaradne, sumienne). Ojcowie najrzadziej wymieniały cechy umysłu dziecka – 8% (mądre, wykształcone).

Matki i ojcowie są raczej zgodni co do tego, jakie cechy powinno posiadać dziecko adopcyjne, dzięki ich wychowaniu. Jednak w ich życzeniach są pewne różnice. Szczególnie interesująca wydaje się być różnica dotycząca cech, które są najbardziej pożądane przez rodziców adopcyjnych. Matki adopcyjne na pierwszym miejscu wymieniają cechy, które określają stosunek do zadań. To właśnie matki chcą, aby ich dzieci były uczciwe, pracowite, samodzielne, zaradne. Natomiast ojcowie adopcyjni wskazują zdecydowanie częściej cechy, charakteryzujące stosunek dziecka do ludzi. Chcą oni, aby ich dziecko było dobre dla ludzi, życzliwe i kochające.

Trudności w wychowaniu dziecka, odczuwane przez rodziców adopcyjnych oraz ocenę tych trudności przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Ocena trudności wychowywania dziecka

czy wychowanie dziecka stanowi duży trud	żony		mężowie	
	liczba	%	liczba	%
zdecydowanie nie	6	19	10	31
raczej nie	22	69	12	38
raczej tak	4	12	10	31
zdecydowanie tak	–	–	–	–
suma	32	100	32	100

Wychowanie dziecka dla większości badanych rodziców nie stanowi dużego trudu. Dla 88% matek adopcyjnych i 69% ojców nie jest to duży trud. Ojcowie (31%) częściej niż matki (12%) odczuwają wychowanie dziecka jako raczej trudne – tak twierdzi prawie co trzeci ojciec i jedynie co ósma matka.

Żony częściej niż mężowie twierdzą, że wychowanie dziecka „raczej nie stanowi trudu”, a dla mężów częściej wychowanie dziecka „zdecydowanie” nie stanowi trudu lub „raczej” jest trudne, częściej niż dla matek. Jednak matki zdecydowanie częściej niż ojcowie nie traktują wychowania dziecka jako trudu.

Rodzice adopcyjni zostali zapytani również o to, co jest dla nich trudne w wychowaniu dziecka.

Tabela 5. Trudności w wychowaniu dziecka

trudności	żony		mężowie	
	liczba	%	liczba	%
wdrażanie przyzwyczajęń	28	66	1	3
cechy temperamentu dziecka	2	5	7	19
brak czasu na kontakt z dzieckiem	–	–	8	23
brak umiejętności komunikowania się z dzieckiem	–	–	8	22
obawy związane z adopcją	1	3	1	3
obawa czy sprostą się roli rodzicielskiej	–	–	4	8
nocne wstawanie do niemowlęcia	3	7	–	–
żadnych	8	19	7	19
suma	42	100	36	100

Odpowiedzi udzielane na pytanie otwarte „Co jest dla Pana/Pani trudne w wychowaniu dziecka?” podzielono na kategorie umieszczone w tabeli nr 5.

Matkom najwięcej trudu sprawia wpajanie dziecku pozytywnych przyzwyczajęń – 66% (zachęcanie do jedzenia, zachęcanie do odrabiania lekcji, utrzymania porządku, układanie do snu). Dla niewielkiej grupy matek kłopotliwe jest nocne wstawanie do dziecka – 7%. Cechy temperamentu dziecka są kłopotliwe dla 5% badanych matek, a obawy związane z adopcją zgłaszało 3% matek adopcyjnych. 19% badanych matek twierdzi, że nie odczuwa żadnych trudności w wychowaniu dziecka.

Ojcowie najczęściej narzekają na brak czasu na kontakt z dzieckiem – 23% oraz brak umiejętności komunikowania się z małym dzieckiem – 22%. 19% badanych ojców twierdzi, że trudne są dla nich cechy temperamentu dziecka (agresywność, gwałtowność i energiczność dziecka). Dla ojców kłopotliwy jest również brak pewności, że dobrze wychowują dziecko, czyli obawa, czy sprostają roli ojca – 8% oraz obawy związane z adopcją – 3%. 19% badanych ojców twierdzi, że nie ma żadnych trudności w wychowaniu dziecka.

Zarówno wśród matek, jak i wśród ojców 19% badanych nie ma żadnych kłopotów z wychowaniem dzieci. Zdecydowana większość ojców narzeka na brak kontaktu z dzieckiem, który jest przede wszystkim spowodowany brakiem czasu oraz nieumiejętnością komunikowania się z dzieckiem. Matki natomiast, narzekają na trudności we wpajaniu dzieciom pozytywnych przyzwyczajęń (zachęcanie do jedzenia, do odrabiania lekcji, utrzymywania porządku, itd.).

Podsumowanie

Ojcowie adopcyjni zdecydowanie częściej niż matki zgłaszają brak jakichkolwiek obaw przed adopcją, ale też częściej niż kobiety odczuwają takie obawy jak lęk przed brakiem zdolności do pokochania adoptowanego dziecka i lęk przed odziedziczeniem przez dziecko negatywnych cech po biologicznych rodzicach. Natomiast matki adopcyjne najczęściej obawiają się, że nie będą dobrymi matkami oraz tego, że dziecko będzie sprawiało kłopoty wychowawcze.

Większość badanych matek i ojców uważa, że dziecko sprawia więcej radości niż przypuszczali przed adopcją. Matki i ojcowie są zgodni co do tego, jakie cechy powinno posiadać dziecko adopcyjne, dzięki ich wychowaniu. Jednak w ich życzeniach są pewne różnice. Matki adopcyjne na pierwszym miejscu wymieniają cechy, które określają stosunek dziecka do zadań. To właśnie matki pragną, aby ich dzieci były pracowite i samodzielne. Natomiast ojcowie adopcyjni wskazują zdecydowanie częściej cechy, charakteryzujące stosunek dziecka do ludzi, pragną, aby ich dziecko było dobre dla ludzi, życzliwe i kochające. Takie wyniki wydają się zaskakujące i niezgodne z różnicami wynikającymi z płciowości. Wydaje się, że są one związane z brakami odczuwanymi przez samych rodziców. Zazwyczaj to mężczyźni są bardziej zadaniowi, a kobiety mają lepszy kontakt z ludźmi, natomiast w przypadku oczekowań rodziców w stosunku do dziecka jest wręcz przeciwnie.

Żony twierdzą bardzo ostrożnie, że wychowanie dziecka „raczej nie stanowi trudu”, a dla mężów wychowanie dziecka „zdecydowanie” nie stanowi trudu (31% ojców) oraz „raczej” jest trudne (również 31% mężów), częściej niż dla matek. Jednak matki zdecydowanie częściej niż ojcowie nie traktują wychowania dziecka jako trudu.

Zarówno wśród matek, jak i wśród ojców 19% badanych nie ma żadnych kłopotów w wychowaniu dzieci. Zdecydowana większość ojców narzeka na brak kontaktu z dzieckiem, który jest spowodowany przede wszystkim brakiem czasu oraz nieumiejętnością komunikowania się z dzieckiem. Dla matek trudnością jest wpojenie dzieciom pozytywnych przyzwyczajzeń.

Z przedstawionych w niniejszym opracowaniu wyników badań można sformułować szereg praktycznych wniosków, przydatnych w pracy z rodzicami adopcyjnymi.

Matki adopcyjne wymagają wsparcia, z powodu odczuwanych przez nie obaw, że nie będą dobrymi matkami, i że dziecko będzie sprawiało kłopoty wychowawcze. Ojcowie adopcyjni natomiast potrzebują pomocy, gdyż dla niektórych z nich wychowanie dziecka jest „raczej” trudne, a część z nich

nie umie nawiązać kontaktu z dzieckiem. Wymagają wsparcia w nabywaniu umiejętności nawiązywania kontaktu z małym dzieckiem. Może być ono udzielane podczas spotkań w grupach wsparcia lub w trakcie szkoleń, które są organizowane przed adopcją w ośrodku.

Kinga Dziwańska: Educational difficulties in adoptive families

The paper presents studies which aimed to receive an answer to the question of differences between mothers and fathers reflecting their fears and expectations with regard to the adopted children and difficulties associated with their education. The study covered 32 adoptive families. Interviews were made with parents who had adopted at least one child. Each study was carried out individually.

The findings of the studies indicate that adoptive fathers differ from mothers in respect of fears they experience prior to the adoption, their attitude to educational difficulties and assessment of those difficulties. The results of the studies demonstrate that both adoptive mothers and adoptive fathers need help and support to cope with fears and educational difficulties.